

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยประยุกต์การวิจัยเชิงอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณา หรือเทคนิคแบบอีเอฟอาร์ (Ethnographic Future Research) ซึ่งเป็นการศึกษาอนาคตที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์เพื่อทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยการมองภาพอนาคต (Scenario) พยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาในการหาข้อสรุปที่เป็นไปได้ ในอนาคต การวิจัยครั้งนี้ปรับเป็นเทคนิคอีเอฟอาร์ (Ethnographic Group Future Research) คือการสัมภาษณ์กลุ่ม 2 คน หรือ 1 คน โดยกำหนดอนาคต ไม่น้อยกว่า 10 ปี การวิจัยมี 5 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาสภาพสังคมไทยในอนาคตโดยการวิเคราะห์เอกสาร 2) ศึกษาสภาพสังคมชาวไทยมุสลิม โดยใช้เทคนิคอีเอฟอาร์โดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน 3) ศึกษาสภาพการศึกษาไทยในอนาคตโดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร 4) ศึกษารูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยใช้เทคนิคอีเอฟอาร์โดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และ 5) การสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้บริหาร โรงเรียนอิสลามในขั้นตอนสุดท้ายเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องรูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ PEST ในการศึกษาสภาพแวดล้อมระดับมหภาค (Environmental Scanning) เพื่อศึกษาสภาพสังคมไทยในอนาคต และสภาพสังคมชาวไทยมุสลิมในอนาคต มีผลการศึกษาเรื่องสภาพสังคมไทยในอนาคต 6 ด้าน สภาพสังคมชาวไทยมุสลิมในอนาคต 6 ด้าน และสภาพการศึกษาไทยในอนาคต 9 ด้าน มีผลสรุปการศึกษาสภาพแวดล้อม ดังนี้

1. สภาพสังคมไทยในอนาคต 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป และด้านกฎหมาย

2. สภาพสังคมชาวไทยมุสลิมในอนาคต 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป และด้านกฎหมาย

3. สภาพการศึกษาไทยอนาคต 9 ด้าน ได้แก่ ความสำคัญของการศึกษา ความเชื่อมโยงของการศึกษากับระบบอื่น จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา สถานศึกษา การบริหารจัดการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา การศึกษามีความเป็นสากล และการบริหารการศึกษาใน 3 จังหวัดภาคใต้

ผู้วิจัยได้นำปัจจัยระดับมหภาคทั้ง 3 ระดับ ดังกล่าวมาประกอบเป็นสิ่งแวดล้อมขององค์กร โดยยึดถือจุดมุ่งหมายของชาวไทยมุสลิม เรื่องความศรัทธาในศาสนาอิสลามที่มีอย่างเหนียวแน่น ตลอดจนและจะมีเช่นนี้ในอนาคต มาตั้งเป็นเป้าหมายของโรงเรียน (Organization Goal) ในการสร้างรูปแบบ (Modeling) โรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย (Model of Islamic School Appropriate for Thai Society) เป็นรูปแบบในลักษณะเป็นภาพนิ่ง (Static Model) นำรูปแบบไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Structure Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) แล้วนำรูปแบบไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีผลการศึกษา 5 ด้าน และในขั้นตอนสุดท้ายศึกษาความเป็นไปได้โดยนำรูปแบบที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปให้ผู้บริหาร โรงเรียนอิสลามศึกษา 5 คน ทั้งในภาคกลางและใน 3 จังหวัดภาคใต้ ตรวจสอบ ได้ผลการศึกษารูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย 5 ด้าน ดังนี้

1. รูปแบบด้านเป้าหมายหลัก (Goal) ของโรงเรียนเพื่อปลูกฝังความศรัทธาในศาสนาอิสลาม วิสัยทัศน์โรงเรียน “มุ่งมั่นเป็นสถาบันชั้นนำทางการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” และมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางหลักคำสอนของศาสนาอิสลามหรือศาสนาที่ตนนับถือ

2. รูปแบบด้านโครงสร้างองค์กร (Organization Structure) และกฎระเบียบ (Regulations) เพื่อตอบสนองเป้าหมายหลัก

- 2.1 มีกลุ่มบริหารกิจการศาสนาอิสลามในโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียน
- 2.2 ผู้บริหาร ครูอิสลามศึกษาและครูภาษาอาหรับเป็นมุสลิม
- 2.3 มีสัดส่วนนักเรียนมุสลิมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70
- 2.4 กำหนดระเบียบแบบนักเรียนมุสลิมตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
- 2.5 จัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแบบอิสลามและวัฒนธรรมประเพณีไทย

ที่ไม่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

- 2.6 วันสำคัญตามคำสอนของศาสนาอิสลามและบ่ายวันศุกร์เป็นวันหยุด

นอกเหนือจากวันหยุดราชการตามประเพณี

3. รูปแบบด้านการบริหารหลักสูตรเพื่อตอบสนองเป้าหมายหลัก

3.1 วิสัยทัศน์หลักสูตร

3.1.1 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามหรือศาสนาที่ตนนับถือ

3.1.2 ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.1.3 มีความรู้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาคือและประกอบอาชีพ

3.2 เนื้อหาหลักสูตร

3.2.1 มีสัดส่วนการเรียนรู้วิชาศาสนาและวิชาสามัญขึ้นอยู่กับการศึกษาต่อและการนำไปประกอบอาชีพ

3.2.2 มีการบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญ

3.2.3 วิชาภาษาต่างประเทศที่สำคัญรองจากภาษาอังกฤษ คือ ภาษาอาหรับและภาษาถิ่น

3.2.4 วิชาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทยมุสลิมกับสังคมไทยเป็นวิชาพื้นฐาน

3.2.5 มีหลักสูตรเอื้อยศาสตร์เป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีหลักสูตรนานาชาติเป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.3 การบริหารหลักสูตรและการจัดตารางเวลาเรียนคำนึงถึงการปฏิบัติศาสนกิจบังคับตามเวลา

4. รูปแบบด้านความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทุกระดับ (School Environmental)

4.1 ใช้และสนับสนุนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2 มีเครือข่ายองค์กรสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากแหล่งภายในประเทศและต่างประเทศ

4.3 มีระบบการศึกษาทางไกลควบคู่กับระบบโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของชาวไทยมุสลิมในประเทศและต่างประเทศ

5. รูปแบบด้านคุณภาพผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน: เป็นคนไทยที่ดีมีความสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

5.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน: มีจริยธรรม ตามหลักการอิสลามหรือศาสนาที่ตนนับถือ

5.3 มีความรู้ ทักษะสามารถศึกษาต่อและประกอบอาชีพได้ตามความต้องการ
ของท้องถิ่นและสังคมไทย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ
ในการอภิปรายผล 4 ด้าน ดังนี้

1. โรงเรียนอิสลามในฐานะระบบย่อยที่อยู่ในสังคมไทย

สังคมไทยประกอบด้วยประชากรที่มีความหลากหลายในด้านการนับถือศาสนา
ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม มุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม
ส่วนใหญ่อยู่ใน 3 จังหวัดภาคใต้ โรงเรียนเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยในการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม
Ballantine มองโรงเรียนในฐานะที่เป็นระบบเปิด ให้ความสนใจโครงสร้างภายในของโรงเรียน
ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ “เป้าหมาย ของโรงเรียนต้องเป็นเป้าหมายที่สังคม
ยอมรับเพื่อให้กิจกรรมของโรงเรียนมีความมั่นคงถาวร” (Hoy & Miskel, 2001, p. 150)
รูปแบบโรงเรียนอิสลามจึงต้องเป็นรูปแบบที่สังคมชาวไทยมุสลิมยอมรับและสังคมไทยยอมรับ
เป้าหมายของโรงเรียนจึงต้องเป็นเป้าหมายที่ยอมรับได้ของคนทั้ง 2 กลุ่ม เพราะโรงเรียนอิสลาม
ต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อม สภาพการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า “แม้จะมีโรงเรียนของ
รัฐบาลในพื้นที่จำนวนมาก แต่ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันศึกษาปอเนาะหรือ
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่า” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549, หน้า 2) ทางแก้ปัญหา
ของรัฐบาลประการหนึ่ง คือ จัดโครงการพัฒนาการสอนอิสลามศึกษาโดยเปิดสอนหลักสูตรอิสลาม
ศึกษาแบบเข้มข้นในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ
“โรงเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม” หรือ “โรงเรียน 2 ระบบ” ใช้เวลาเรียนอิสลามศึกษา 8 - 10 ชั่วโมง
ต่อสัปดาห์

รูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย เป็นรูปแบบที่ได้รับการกลั่นกรองจาก
การศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมระดับมหภาค และการกลั่นกรองจากชาวไทยมุสลิมผู้เชี่ยวชาญ
มีความเข้าใจลึกซึ้งในสภาพสังคมไทย สังคมชาวไทยมุสลิม และการศึกษาอิสลาม การออกแบบ
โรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทยจึงได้ผ่านการมองเป้าหมายของโรงเรียนทั้งที่ตอบสนอง
ต่อความต้องการของสังคมไทยโดยรวมและตอบสนองความต้องการของชาวไทยมุสลิมที่มี
ความแตกต่างกันและดูเหมือนจะไปด้วยกันไม่ได้ (Competing Goal) ให้รวมผสมผสานเป็นรูปแบบ
เดียวที่เป็นไปได้และเป็นเป้าหมายที่มีลักษณะสมานฉันท์ (Consensus) เพื่อให้โรงเรียนสามารถ

ดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีความแตกต่าง (Heterogeneous Societies) ดังคำกล่าวที่ว่า “ในสังคมขนาดใหญ่ นั้น วัฒนธรรม ประชากร เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีมีแนวโน้มว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินการภายในโรงเรียนและในพื้นที่ที่โรงเรียนตั้งอยู่” (Hoy & Miskel, 2001, p. 253) รูปแบบโรงเรียนอิสลามที่ได้รับการกลั่นกรองเพื่อรองรับสังคมไทยที่มีความหลากหลายนี้ จึงมีความสอดคล้องกับระบบการศึกษาที่ไม่แยกส่วนกับการพัฒนาอื่นตามหลักการข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองที่ว่า “ระบบการศึกษาและการเรียนรู้มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการพัฒนาประเทศซึ่งต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบอื่น” (สทศ., 2552, หน้า 10)

2. รูปแบบโรงเรียนอิสลามด้านเป้าหมายหลักของโรงเรียนเพื่อปลูกฝังความศรัทธาในศาสนาอิสลามและด้านโครงสร้างการบริหารและกฎระเบียบเพื่อตอบสนองเป้าหมายหลักวิสัยทัศน์ของโรงเรียนอิสลามตอบสนองอุดมการณ์ของสังคมไทยหรือวิสัยทัศน์ประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 คือ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) ในขณะที่เป้าหมายของโรงเรียนตอบสนองผู้เรียนหลัก คือ เยาวชนชาวไทยมุสลิม และมีเป้าหมายรองสำหรับผู้เรียนเยาวชนกลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธเพื่อให้โรงเรียนมีลักษณะคล้ายตามสังคมใหญ่ คือ มีความหลากหลายในการนับถือศาสนา การกำหนดโครงสร้างการบริหารให้มีกลุ่มบริหารกิจการอิสลามเพื่อการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ ให้เป็นไปตามหลักการอิสลาม การกำหนดระเบียบผู้เรียนมุสลิมตามหลักการอิสลามเพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ ตามกรอบการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) การกำหนดคุณสมบัติผู้บริหาร ครูอิสลามศึกษา และครูภาษาอาหรับเป็นมุสลิมเพื่อความเข้าใจในหลักการอิสลามขั้นพื้นฐาน เนื่องจากชาวไทยมุสลิมถือว่าอิสลามไม่เป็นเพียงศาสนา แต่อิสลามคือระบอบการดำเนินชีวิตและให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นว่า “สถาบันที่ได้รับความนิยมนอย่างมากในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตาดีกาและปอเนาะ เพราะในสถาบันแห่งนี้มีการเรียนการสอนวิชาการศาสนาซึ่งเป็นที่ต้องการของชุมชน” (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549, บทสรุป) โรงเรียนดังกล่าวมีผู้บริหารและครูเป็นมุสลิม ผู้ปกครองมีความไว้วางใจในด้านการปลูกฝังคุณธรรมศาสนาตลอดมาประกอบกับในอดีตมักมีกบฏก่อตอด้านนโยบายที่ขัดกับคำสอนของศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ “โรงเรียนของรัฐส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ดังนั้นมุสลิมจึงนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในสถาบันดังกล่าวข้างต้น ซึ่งทำให้ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในการโน้มน้าวให้มุสลิมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ” (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549, บทสรุป)

ในขณะที่เดียวกันรูปแบบโรงเรียนอิสลามจากผลการวิจัย ก็มีลักษณะเปิดกว้างสำหรับครูหรือนุศลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถที่มีได้นับถือศาสนาอิสลามช่วยพัฒนาการเรียนการสอน รวมทั้งการรักษาสภาพความสมานฉันท์ หรือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติให้มีในโรงเรียนอิสลามเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักสภาพสังคมไทยที่มีความหลากหลายเมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนอิสลาม การกำหนดสัดส่วนนักเรียนมุสลิมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารงานได้ บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน โดยอาจมีนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นเข้าเรียนร่วม การที่นักเรียนมุสลิมเรียนในโรงเรียนอิสลามที่มีมุสลิมล้วนจะทำให้นักเรียนมุสลิมขาดปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนต่างศาสนา ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสังคมไทย

ในด้านการกำหนดระเบียบแบบนักเรียนมุสลิมตามหลักการอิสลามและการกำหนดวันสำคัญตามหลักการอิสลามและบ่ายวันศุกร์เป็นวันหยุดนอกเหนือจากวันหยุดราชการตามประเพณี เพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจตามประเพณีเพื่อการรู้จักตนเอง ได้เรียนรู้อัตลักษณ์ของชุมชนของตนเอง ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยมีความสอดคล้องกับพื้นฐานทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ คำนึงถึงความแตกต่างไม่ติดขัดกับหลักสูตรที่กำหนดจากส่วนกลางหรือจัดเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ สามารถตอบสนองสังคมไทยในอนาคตที่มีความหลากหลาย (เกษมา วรวรรณ ณ อุรุทยา, 2550, หน้า 1; จุรินทร์ ถักณวิศิษฐ์, 2552, หน้า 1; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547, หน้า 1; พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, หน้า 1, 2549; ไมเคิล ไรท์, 2547, หน้า 1; อัมมาร์ สยามวาลา, 2548, หน้า 1) ทั้งนี้ มีความสอดคล้องกับที่ ประเวศ วะสี กล่าวถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมไว้ว่า “ศาสนาเป็นฐานะหนึ่ง คือ เป็นวัฒนธรรมร่วม ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง ศาสนาอิสลามก็เป็น วัฒนธรรมไทยของคนไทยอีกส่วนหนึ่ง ประเทศไทยเป็นที่อยู่ของคนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติหลากหลายศาสนา” (2548, หน้า 1)

3. รูปแบบด้านความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทุกระดับ

เป็นไปตามลักษณะการบริหารจัดการโรงเรียนในอนาคตที่มีการบริหารแบบเชื่อมโยง (Interconnectedness) มีการเชื่อมโยงระหว่างทีมงานกับทีมงาน ระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน และระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในลักษณะเครือข่ายโรงเรียน เครือข่ายผู้ปกครองและเครือข่ายชุมชน (รุ่ง แก้วแดง, 2544, หน้า 1; สุเทพ พงศ์ศรีรัตน์, 2549, หน้า 2) และเพื่อรองรับการจัดการศึกษาที่มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้นมีการเชื่อมโยงกันทุกระดับ

รวมทั้งจะเป็นการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันมิให้สังคมไทยมีลักษณะบริโภคนิยมเต็มรูปแบบ โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ไว้ได้ในวาระที่สังคมไทยต้องเผชิญกับบริบทข้ามชาติ ใช้ระบบการค้าเสรีและการรวมเป็นอาเซียนในอนาคต

4. รูปแบบด้านการบริหารหลักสูตรเพื่อตอบสนองเป้าหมายหลักของโรงเรียน

จากวิสัยทัศน์หลักสูตรที่ว่า “มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักการอิสลามและศาสนาที่ตนนับถือ ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีความรู้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาคือและประกอบอาชีพ”

การกำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรเป็นความพยายามที่จะนำพาโรงเรียนอิสลามให้บรรลุวิสัยทัศน์โรงเรียนตามที่ได้ตั้งไว้ การกำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรดังกล่าวคล้อยตามการกำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกที่สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ ทั้งนี้คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนเป็นไปตามหลักการอิสลามและศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรที่จำเป็นสำหรับโรงเรียนอิสลาม 5 ประการ ดังนี้

4.1 มีส่วนร่วมการเรียนรู้วิชาศาสนาและวิชาสามัญขึ้นอยู่กับการศึกษาคือและ

การนำไปประกอบอาชีพเป็นการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาการศึกษาในระดับประเทศ และเพื่อสนองตอบความต้องการเรียนศาสนาของชาวไทยมุสลิม ซึ่งบางส่วนต้องการเรียนเพียงเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน แต่บางส่วนต้องการเรียนเพื่อความเชี่ยวชาญทางศาสนาเพื่อประกอบอาชีพ เช่น เรียนเพื่อเป็นครูสอนศาสนา เรียนเพื่อเป็นผู้อธิบายคัมภีร์อัลกุรอาน หรืออื่น ๆ เป็นต้น

4.2 มีการบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญ เนื่องจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามถือว่าอิสลามเป็น “ระบอบการดำเนินชีวิตที่มีได้แยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร”

(มานี ซูไทย, 2544, หน้า 488) ดังนั้น เอกสารตำรา แบบเรียนวิชาสามัญที่มีลักษณะขัดต่อบทบัญญัติอิสลามจึงต้องจัดให้มีการบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญเหล่านี้ ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมากถึงขนาดที่ว่า “คำสอนทางจิตวิญญาณจะไม่สามารถแยกจากการดำเนินชีวิตประจำวันได้” (กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์, 2534, หน้า 34) นอกจากนี้ การบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญยังมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 เรื่องแนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 ที่บัญญัติว่า แนวการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก

4.3 มีวิชาภาษาต่างประเทศที่สำคัญรองจากภาษาอังกฤษ คือ ภาษาอาหรับและภาษาถิ่น เนื่องจากในอนาคต สังคมไทยต้องเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนซึ่งภาษามีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ แรงงานที่ไม่รู้ภาษาจะไม่เป็นที่ต้องการอีกต่อไป การเรียนภาษาต่างประเทศจะมีมากขึ้น (สศท., 2546, หน้า 28; สศท., 2545, หน้า 14) ในส่วนของชาวไทยมุสลิม ภาษาที่มีความสำคัญคือภาษาอาหรับในคัมภีร์อัลกุรอาน การเรียนรู้ภาษาอาหรับมิได้หลายรูปแบบเพื่อความเข้าใจคัมภีร์อัลกุรอาน หรือเพื่อการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารกับประเทศอาหรับซึ่งจะมีส่วนส่งเสริมให้ประเทศไทยมีจุดแข็งในการดำเนินธุรกิจการค้ากับกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นตลาดธุรกิจขนาดใหญ่และการรวมกลุ่มประเทศเพื่อประกอบธุรกิจในอนาคต

ส่วนภาษาที่มีความสำคัญรองลงมาคือภาษาถิ่น เป็นไปตามความต้องการของพื้นที่ เช่น การเรียนภาษาเขมรหรือภาษามลายูในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ การเรียนภาษาจีนในพื้นที่ชายแดนภาคเหนือ การเรียนภาษาลาวในภาคอีสาน การเรียนภาษาพม่าในชายแดนตะวันตก หรือการเรียนภาษากัมพูชาในพื้นที่ชายแดนภาคอีสานตอนล่าง เป็นต้น เหล่านี้เป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาซึ่งถือว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด”

4.4 มีวิชาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทยมุสลิมเป็นวิชาพื้นฐาน เพื่อป้องกันการสูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นไทย เนื่องจากการเรียนภาษาถิ่นที่สอดคล้องกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนตามพื้นที่ชายแดน หมายถึง การรับเอาเอกลักษณ์หรือวัฒนธรรมที่มาจากเจ้าของภาษาเข้ามาหล่อหลอมผู้เรียนให้คล้อยตามวัฒนธรรมเพื่อนบ้านเจ้าของภาษา ผู้เรียนในโรงเรียนอิสลามจึงจำเป็นต้องได้รับทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเองเพื่อความผูกพันยึดมั่นกับสังคมไทยและระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามแนวทางการจัดการศึกษา หมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

4.5 มีหลักสูตรเอ็ยะดาดี๊เป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรซานาวิ๊เป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

การบริหารหลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและการปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา โดยมีหลักสูตรเอ็ยะดาดี๊เป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีหลักสูตรซานาวิ๊เป็นวิชาเพิ่มเติมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเป็นการบริหารหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นในระดับสูงคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนค่อนข้างมาก เป็นไปตามหลักการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ว่าต้องมี “ความสอดคล้องกับความต้องการและอัตลักษณ์ของประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งส่วนใหญ่่นับถือศาสนาอิสลาม” และหากรูปแบบโรงเรียนอิสลามนี้ได้รับการจัดตั้งในพื้นที่อื่นที่มีชาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การบริหารหลักสูตรที่เหมาะสมกับ

ความต้องการของผู้เรียนก็จะมีการกำหนดเวลาเรียน สัดส่วนการเรียนวิชาศาสนา น้อยลงหรือมากขึ้น คือ มีความยืดหยุ่นไปตามความต้องการของผู้เรียน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ รูปแบบโรงเรียน อิสลามมีความแตกต่างกันไปในส่วนย่อยตามความต้องการของผู้เรียนในแต่ละภูมิภาคของไทย

จึงกล่าวได้ว่า วิสัยทัศน์หลักสูตรกำหนดตามวิสัยทัศน์โรงเรียน คือ มุ่งรักษา

ความเป็นคนไทยที่ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในขณะที่เนื้อหาหลักสูตร การบริหารหลักสูตรและตารางเวลาเรียน ไม่กระทบต่อการยึดมั่น คุณธรรมจริยธรรมตามหลักการอิสลามของผู้เรียน ผู้เรียน ได้ปฏิบัติตามที่โรงเรียนเมื่อถึงเวลา ละครวมทั้งนี้สามารถเลือกเรียนหลักสูตรเอื้ออาศัยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและเลือกเรียน หลักสูตรนานาชาติในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้เพื่อเปิดให้มีความยืดหยุ่นของหลักสูตรสำหรับ นักเรียนที่ต้องการความเข้มในหลักการอิสลามเพื่อการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ค้นพบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเป็น 2 ระดับ คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ในโรงเรียนอิสลาม ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาอิสลามทั่วประเทศ รูปแบบโรงเรียนอิสลามจาก ผลการวิจัยครั้งนี้อาจใช้เป็นโรงเรียนทางเลือก (Alternative School) ในการจัดตั้งโรงเรียนอิสลาม ในพื้นที่ที่มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นโดยเสนอเป็น “โรงเรียนอิสลามวิทยาลัยจังหวัด...” ตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 มาตรา 10 ที่ว่า “เมื่อเห็นสมควรกระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้ง “อิสลามวิทยาลัย” ขึ้นเพื่อให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ทางวิชาการศาสนา วิชาการทั่วไป และวิชาชีพได้” (พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540, 2540, หน้า 2)

2. ด้านแนวคิดในการจัดการศึกษาอิสลามใน 3 จังหวัดภาคใต้ ที่มีประชากรมุสลิม เป็นคนส่วนใหญ่ มีรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลามที่หลากหลายและสถาปนาอย่างมั่นคง มาหลายร้อยปี เช่น ตาดีกาหรือศูนย์ศึกษาศาสนาอิสลามประจำมัสยิด สถาบันศึกษาปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) และมาตรา 15(2) และโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งมีทั้งโรงเรียนรัฐบาลทั่วไป และ “โรงเรียนสองระบบ” ที่นำเนื้อหาอิสลามศึกษาเพิ่มเติม สอดแทรกในโรงเรียนรัฐบาลดังกล่าวมานี้ การนำรูปแบบโรงเรียนอิสลามที่เหมาะสมกับสังคมไทย ไปใช้จึงควรมีการวิพากษ์รูปแบบที่เป็นผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้โรงเรียนสามารถรองรับ ความต้องการของท้องถิ่นหรือมีความเหมาะสมกับบริบทที่โรงเรียนตั้งอยู่มากที่สุด

3. รูปแบบด้านความเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทุกระดับ เป็นรูปแบบด้านที่ 4 ของโรงเรียนอิสลามตามผลการวิจัย เนื่องจากโรงเรียนเป็นองค์กรเพื่อการเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ที่สำคัญตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ดังนั้นหน่วยงานกระทรวงศึกษาธิการเขตพื้นที่การศึกษา จึงควรมีการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาโดยให้อิสระโรงเรียนอิสลามในการติดต่อและรับการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม เพราะเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมตามหลักการอิสลาม รวมทั้งช่วยเหลืองบประมาณสู่ชนบทในพื้นที่ห่างไกลที่มีชาวไทยมุสลิมจำนวนมากโดยไม่ต้องใช้งบประมาณจากภาครัฐ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนอิสลาม

1. ที่ตั้งโรงเรียน

เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง การจัดตั้งโรงเรียนอิสลามศึกษาขึ้นในพื้นที่ใดตามรูปแบบผลการวิจัย จึงต้องคำนึงถึงความหนาแน่นของประชากรมุสลิมหรือคำนึงถึงหลัก “School Mapping” เพื่อให้โรงเรียนอยู่รอด มีชาวไทยมุสลิมเข้าเรียน (Input) สามารถดำเนินกิจการได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีการกระจายอำนาจสู่ชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน (Area Based) เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา รวมทั้งเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาได้ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา

2. ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตามรูปแบบด้านการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียนอิสลาม มีการกำหนดคุณสมบัติผู้บริหาร ครูอิสลามศึกษาและครูภาษาอาหรับเป็นมุสลิมเพื่อเข้าใจบริบทของศาสนาอิสลาม ส่วนบุคลากรทางการศึกษาอื่นมิได้กำหนดเพื่อบูรณาการความหลากหลายในโรงเรียนอิสลาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า สมควรมีหลักสูตรการปฐมนิเทศครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีไม่มุสลิม (Non Muslim) เพื่อเรียนรู้บริบทของศาสนาอิสลามในเบื้องต้น เพื่อการบริหารที่ราบรื่นเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนและความสมานฉันท์ในระดับโรงเรียน

3. สื่อการเรียนรู้วิชาสามัญ

วิชาสามัญที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนอิสลามในปัจจุบันยังคงมีเนื้อหาบางส่วนขัดกับหลักการศรัทธาตามหลักการอิสลามซึ่งชาวไทยมุสลิมถือเป็นเรื่องสำคัญ การบูรณาการวิชาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญทุกวิชาเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาเป็นข้อเสนอแนะต่อสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในการดูแลการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สามารถปรับใช้ได้กับทุกกลุ่มวัฒนธรรมต่อไป

4. สื่อการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทยมุสลิม

การกำหนดวิชาสื่อการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทยมุสลิม เป็นวิชาบังคับ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติไทยและวีรกรรมของบรรพบุรุษชาวไทยมุสลิมที่ร่วมสร้างสรรค์ชาติไทยในอดีต สื่อการสอนด้านนี้ในปัจจุบันยังมีน้อยหรือขาดคุณภาพ ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของสื่อการเรียนรู้ในด้านนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขกับชาวไทยโดยรวม จึงเป็นข้อเสนอแนะต่อสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำนองเดียวกับข้อเสนอแนะที่ 3 เรื่องสื่อการสอนวิชาสามัญ